YOSHLAR BANDLIGINI TA'MINLASH ORQALI IQTISODIY SAMARADORLIKNI OSHIRISH XUSUSIYATLARI

Tog'aynazarov Akbar Ibragim o'g'li
Termiz davlat muhandislik va agrotexnologiyalar universiteti Registrator ofisi menejeri
https://doi.org/10.5281/zenodo.18288874

Annotatsiya. *Ushbu maqolada yoshlar bandligini ta'minlash masalalari, o'ziga xos ustuvorliklari, mavjud imkoniyatlari va uni amalga oshirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish xususiyatlari yoritilgan. Shuningdek, yoshlar bandligini ta'minlash orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish yuzasidan xulosalar keltirilgan.*

Аннотация. *В данной статье рассматриваются вопросы обеспечения занятости молодежи, ее конкретные приоритеты, существующие возможности и особенности повышения экономической эффективности посредством ее реализации. Также представлены выводы о повышении экономической эффективности за счет обеспечения занятости молодежи.*

Abstract. *This article discusses the issues of ensuring youth employment, its specific priorities, existing opportunities and features of increasing economic efficiency through its implementation. Also, conclusions are presented on increasing economic efficiency through ensuring youth employment.*

Kalit so'zlar. *Yoshlar, bandlik, yoshlar bandligi, samaradorlik, iqtisodiy samaradorlik.*

Ключевые слова. *Молодежь, занятость, занятость молодежи, эффективность, экономическая эффективность.*

Key words. *Youth, employment, youth employment, efficiency, economic efficiency.*

Kirish. Bugungi kunda jahon iqtisodiyotida raqobat kuchayib borayotgan bir sharoitda inson kapitali, ayniqsa yoshlar salohiyatidan samarali foydalanish har bir mamlakat taraqqiyotining asosiy omillaridan biri hisoblanadi. Yoshlar aholining eng faol, mehnatga layoqatli va innovatsion tafakkurga ega qatlamini tashkil etadi. Shunday ekan, yoshlar bandligini ta'minlash iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhim va hal qiluvchi omillardan biri hisoblanadi. Bu borada mamlakatimizda qishloq xo'jaligidagi yer va suv resurslaridan samarali foydalanish orqali oziq-ovqat ekinlari yetishtirishni ko'paytirish, aholi, shu jumladan, yoshlar bandligini ta'minlash va daromadlarini oshirish maqsadida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining PQ-153-son Qarori [1] qabul qilindi. Shunday ekan, yoshlarning mehnat bozoriga faol jalb etilishi orqali mehnat resurslaridan samarali foydalanish ta'minlanadi hamda iqtisodiy faol aholi ulushi ortib boradi. Bu esa milliy iqtisodiyotda ishlab chiqarish hajmining o'sishi va yalpi ichki mahsulot ko'rsatkichlarining oshishiga xizmat qiladi. Shu bois, yoshlar bandligini ta'minlash ijtimoiy masala va iqtisodiy samaradorlikni oshirishga qaratilgan strategik vazifa sifatida qaraladi. Yoshlar bandligini ta'minlash orqali ishlab chiqarish hajmini oshirish, mehnat unumdorligini yuksaltirish, yangi iqtisodiy tarmoqlarni rivojlantirish va davlat budjeti daromadlarini ko'paytirish imkoniyati yaratiladi. Shu nuqtai nazardan, yoshlar bandligini ta'minlashning xususiyatlarini chuqur tahlil qilish dolzarb ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar sharhi. Yoshlar bandligini ta’minlash orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish yuzasidan turli tadqiqotlar olib borilgan. Xususan, inson salohiyatining raqobatbardoshligini oshirish ko‘p jihatdan yoshlar mehnatidan foydalanish sohasida qanday strategiya belgilanganligiga bog‘liq bo‘ladi [2]. Yana bir tadqiqotlarga asosan, O‘zbekiston Respublikasida yoshlarni ish bilan ta’minlash masalalariga bag‘ishlanib, muammoning bozor iqtisodiyoti sharoitida dolzarbligi ta’kidlangan [3]. Boshqa tadqiqotlarga ko‘ra, zamonaviy sharoitda yoshlar mehnat bozorining keskin ahvoli va bitiruvchilarning zaif mavqei tufayli yoshlarni samarali ish bilan ta’minlash masalasiga alohida e’tibor qaratilmoqda [4]. Boshqa xildagi amalga oshirilgan tadqiqotning maqsadi mehnat bozorida yoshlarni ish bilan ta’minlashni davlat tomonidan qo‘llab-quvvatlashni aniqlash va takomillashtirish bo‘yicha ilmiy asoslangan takliflar va tavsiyalar ishlab chiqish bo‘lib qaraladi [5]. Yana bir tadqiqotlarda keltirilishicha, ijtimoiy-iqtisodiy rivojlanish borasida yoshlar bandligini oshirish davlat organlarining strategik muhim vazifalaridan biridir [6]. Hamda, boshqa tadqiqotlarda ijtimoiy va mehnat munosabatlarini raqamlashtirish sharoitida yoshlar bandligini baholashning metodologik yondashuvi ishlab chiqilganligi qayd etiladi [7]. Ushbu yondashuv, mamlakatda yoshlar bandligi samaradorligini tavsiflovchi umumiy statistik ma’lumotlar to‘plamiga asoslangan dinamik va tarkibiy o‘zgarishlarni tahlil qilish bilan bir qatorda raqamlashtirishning yoshlar mehnat bozoriga ta’sirini baholashni va yoshlar mehnat bozorini tartibga solish yo’llarini aniqlash uchun ko‘rsatkichlar o‘zgarishi tendentsiyalari va olingan natijalarni taqqoslashni ham o‘z ichiga oladi.

Tahlil va natijalar. Yoshlar bandligi deganda yoshlarning jamiyatda qonuniy, barqaror va samarali mehnat faoliyati bilan shug‘ullanishi tushuniladi. Bu jarayon iqtisodiyotning barcha tarmoqlariga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Ish bilan ta’minlangan yoshlar iqtisodiy munosabatlarning faol ishtirokchisi sifatida milliy daromadni yaratishda bevosita qatnashadi. Yoshlar bandligining iqtisodiy ahamiyati mehnat resurslaridan samarali foydalanish, iqtisodiy faol aholi ulushini oshirish, ishsizlik va kambag‘allik darajasini pasaytirish hamda ichki iste’mol bozorini kengaytirish kabi jihatlarda namoyon bo‘ladi. Ushbu omillar umumiy iqtisodiy samaradorlikning oshishiga xizmat qiladi.

Yoshlar zamonaviy bilim va ko‘nikmalarga ega bo‘lgani sababli ish jarayonlariga innovatsion yondashuvlarni joriy etishda faol hisoblanadi. Axborot texnologiyalari, raqamli iqtisodiyot va innovatsion ishlab chiqarish jarayonlarida yoshlar mehnat unumdorligini oshirishda yetakchi kuch bo‘lib xizmat qiladi. Yoshlar yangi g‘oyalarga ochiq, yangiliklarni tez qabul qiladigan qatlam hisoblanadi. Ularning iqtisodiyotga jalb etilishi innovatsion mahsulot va xizmatlar yaratilishini rag‘batlantiradi. Bu esa iqtisodiy samaradorlikning sifat jihatdan o‘sishiga olib keladi.

Yoshlar bandligini ta’minlashda tadbirkorlik muhim o‘rin tutadi. Yoshlar tomonidan tashkil etilgan kichik biznes va startaplar yangi ish o‘rinlari yaratadi, raqobat muhitini kuchaytiradi va iqtisodiyotning diversifikatsiyasiga xizmat qiladi. Bu jarayon iqtisodiy samaradorlikni oshirishning muhim xususiyati hisoblanadi. Hamda yoshlar bandligi iqtisodiyotning turli tarmoqlarida samaradorlikni oshirishga xizmat qiladi. Xususan, sanoat sohasida yosh mutaxassislarning ishlab chiqarishga jalb etilishi texnologik yangilanishni tezlashtiradi, mahsulot sifati va raqobatbardoshligini oshiradi hamda eksport salohiyatini kengaytiradi. Qishloq xo‘jaligida zamonaviy agrotexnologiyalarni o‘zlashtirgan yoshlar yer va suv resurslaridan oqilona foydalanish, hosildorlikni oshirish va qayta ishlash tarmoqlarini rivojlantirishga hissa qo‘shadi. Xizmatlar sohasida turizm, savdo, ta’lim va IT xizmatlarida yoshlar ishtiroki iqtisodiy samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi.

Iqtisodiy samaradorlikni oshirishda ta’lim tizimining roli beqiyosdir. Ta’lim bilan mehnat bozori o‘rtasidagi uzviy bog‘liqlik yoshlar bandligini ta’minlashning asosiy sharti hisoblanadi. Kasbiy ta’lim, dual ta’lim tizimi, amaliyotga yo‘naltirilgan o‘quv dasturlari yoshlarning ish joyiga moslashuvchanligini oshiradi. Natijada ish beruvchilar uchun malakali kadrlar yetishib chiqadi, bu esa iqtisodiy samaradorlikni oshiradi. Davlat tomonidan amalga oshirilayotgan yoshlar siyosati esa iqtisodiy samaradorlikka bevosita ta’sir ko‘rsatadi. Yoshlar bandligini qo‘llab-quvvatlashga qaratilgan dasturlar imtiyozli kreditlar, kasbga qayta tayyorlash kurslari va bandlikka ko‘maklashish markazlari orqali amalga oshiriladi. Bu chora-tadbirlar natijasida ishsiz yoshlar soni kamayib, iqtisodiy faol aholi ulushi ortib boradi. Shularga asosan, yoshlar bandligini ta’minlash orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish quyidagi xususiyatlar bilan namoyon bo‘ladi (1-jadval).

1-jadval

Yoshlar bandligini ta’minlash orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish xususiyatlari

№	Xususiyatlari	Yoshlar bandligi mazmuni	Iqtisodiy samaradorlikka ta’siri
1	Mehnat unumdorligining oshishi	Yoshlarning zamonaviy bilim, kasbiy malakalar va raqamli ko‘nikmalarga ega bo‘lishi	Ishlab chiqarish hajmi ortadi, mahsulot tannarxi pasayadi va korxonalar raqobatbardoshligi oshadi
2	Innovatsion faollik	Yoshlar yangi g‘oyalarining innovatsion yechimlar va zamonaviy texnologiyalarni ishlab chiqarishga joriy etishi	Iqtisodiyotda sifat jihatdan o‘sish ta’minlanadi hamda yangi mahsulot va xizmatlar yaratiladi
3	Tadbirkorlikni rivojlantirish	Yoshlar tomonidan kichik biznes, startap va xususiy korxonalarni tashkil etilishi	Yangi ish o‘rinlari yaratiladi hamda raqobat muhiti kuchayadi va iqtisodiyot diversifikatsiyalanadi
4	Kadrlar salohiyatining oshishi	Malakali, zamonaviy bilimlarga ega va raqobatbardosh yosh mutaxassislar shakllanishi	Ishlab chiqarish samaradorligi oshadi hamda boshqaruv va mehnat sifati yaxshilanadi
5	Ichki bozorning kengayishi	Ish bilan ta’minlangan yoshlarning barqaror daromad manbaiga ega bo‘lishi	Iste’mol talabi ortib, tovarlar va xizmatlarga bo‘lgan ehtiyoj o‘sadi hamda iqtisodiy faollik rag‘batlanadi
6	Davlat budjeti daromadlarining oshishi	Soliq to‘lovchi yoshlar sonining ko‘payishi va rasmiy bandlikning kengayishi	Davlat budjeti barqarorligi ta’minlanadi hamda ijtimoiy va investitsion dasturlar moliyalashtiriladi
7	Ijtimoiy xarajatlarning qisqarishi	Yoshlar ishsizligi kamayishi natijasida nafaqa va ijtimoiy yordamlarga ehtiyojning pasayishi	Davlat mablag‘laridan samarali foydalanish imkoniyati ortadi
8	Mintaqaviy iqtisodiy rivojlanishi	Yoshlar bandligining shahar va qishloq hududlarida mutanosib ta’minlanishi	Hududlar o‘rtasida iqtisodiy nomutanosiblik kamayadi hamda

			barqaror mintaqaviy rivojlanish ta’minlanadi

Ushbu 1-jadvalda yoshlar bandligini ta’minlash orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirishning asosiy xususiyatlari tizimli ravishda yoritilgan. Unda ko‘rinib turibdiki, yoshlarni ish bilan ta’minlash mehnat unumdorligini oshirish, innovatsion faollikni kuchaytirish va tadbirkorlikni rivojlantirish orqali iqtisodiyotga ijobiy ta’sir ko‘rsatadi. Shuningdek, yoshlar bandligi ichki bozorni kengaytiradi, davlat budjeti daromadlarini oshiradi hamda ijtimoiy xarajatlarni qisqartiradi. Natijada, umumiy iqtisodiy samaradorlik oshib, barqaror iqtisodiy rivojlanishga erishiladi.

Fikrimizcha, yoshlar bandligini ta’minlash faqat iqtisodiy emas, ya’ni ijtimoiy samaradorlikni ham oshiradi. Ish bilan ta’minlangan yoshlar barqaror daromad manbaiga ega bo‘ladi, ijtimoiy himoya tizimiga bog‘liqlik kamayadi va jamiyatda ijtimoiy barqarorlik mustahkamlanadi. Bu holat iqtisodiy taraqqiyot uchun sog‘lom muhit yaratishga xizmat qiladi. Rivojlangan mamlakatlar tajribasi esa shuni ko‘rsatadiki, yoshlar bandligiga qaratilgan maqsadli siyosat iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhim o‘rin tutadi. Yoshlar uchun moslashuvchan mehnat bozori, startap ekotizimi va innovatsion ta’lim tizimi yuqori iqtisodiy natijalarga olib keladi. Bu tajribalarni milliy sharoitga moslashtirish orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish mumkin.

Xulosa. Yoshlar bandligini ta’minlash orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish kompleks va ko‘p qirrali jarayondir. Yoshlarning mehnat bozorida faol ishtirok etishi mehnat unumdorligini oshiradi, innovatsion faollikni kuchaytiradi va iqtisodiy tarmoqlarni rivojlantiradi. Shu bois, yoshlar bandligini ta’minlashga qaratilgan davlat siyosati, ta’lim tizimini takomillashtirish va tadbirkorlikni qo‘llab-quvvatlash iqtisodiy samaradorlikni oshirishning eng muhim xususiyatlari sifatida namoyon bo‘ladi. Yoshlar bandligini ta’minlash orqali iqtisodiy samaradorlikni oshirish natijasida barqaror iqtisodiy o‘sish, ijtimoiy barqarorlik va innovatsion taraqqiyot ta’minlanadi. Bu jarayon mamlakat va mintaqalar iqtisodiy salohiyatini to‘liq ishga solish, aholi farovonligini oshirish hamda uzoq muddatli barqaror rivojlanishga erishishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bu borada yoshlar bandligining kengayishi natijasida mehnat unumdorligi sezilarli darajada oshadi. Zamonaviy bilim, kasbiy malaka va innovatsion ko‘nikmalarga ega bo‘lgan yoshlar ishlab chiqarish jarayonlariga yangi texnologiyalar va samarali boshqaruv usullarini joriy etishga hissa qo‘shadi. Natijada mahsulot sifati yaxshilanib, tannarx kamayadi va korxonalarning raqobatbardoshligi ortadi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro‘yxati

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 5-apreldagi “Yoshlarga yer ajratish orqali ularning daromadlarini oshirish va bandligini ta’minlash, shuningdek, yangi yer maydonlarini o‘zlashtirish chora-tadbirlari to‘g‘risida”gi PQ-153-son Qarori. Manba: https://lex.uz/uz/docs/6867721
2. Shakarov Z.G. Yoshlarning ish bilan bandlik darajasini oshirish: muammo va imkoniyatlar. // “Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar” ilmiy-elektron jurnali, №6, noyabr-dekabr, 6/2021 (№ 00056). - 102 b.
3. Саидова М.Х. Молодёжная безработица на рынке труда узбекистана: проблемы и некоторые пути решения. // Иқтисод ва молия / Экономика и финансы, 2019, 9(129). - 43 b.
4. Ванкевич Е.В., Горовой С.О., Калиновская И.Н. Современные технологии реализации политики занятости молодежи на основе анализа востребованных на рынке труда

навыков. // Вестник Витебского государственного технологичеcкого университета, 2021, № 1 (40). - с. 168.

5. Холмухамедов М.М. Совершенствование государственной поддержки занятости молодежи на рынке труда (на примере Самаркандской области). Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономичеcких наук. - Т., 2011. - с. 5.
6. Левин Д.А. Политика содействия занятости молодежи в современных условиях. // Human Progress, 2023, Том9, Вып.5. - с. 8. URL: http://progresshuman.com/images/2023/Tom9_5/Levin.pdf
7. Чжан Ч. Регулирование занятости молодежи в условиях цифровизации сферы социально-трудовых отношений. // Автореферат диссертации на соискание ученой степени кандидата экономических наук. - Симферопол, 2023. - с. 6.